

»Obstaja pa ena pridna in utrjena čebela, taka je kranjska«*

Čebelarji družine Rothschütz z gradu Podsmreka pri Višnji Gori

Kranjska čebela, znanstveno poimenovanje in vpis v sistematiko medonosnih čebel (1879) (IV. in V. del)

Splošno o kranjski čebeli

Gregori (2009) pojasnjuje: »Naravna razširjenost kranjske čebele je prostrana, od vzhodnega obrobja Julijskih Alp, ob Visokih Tatrah v črti proti Dunaju in Brnu, nato do Krpatov in vse do severne Makedonije ter obal Jadrana. Na vsem tem obširnem prostoru je kranjska čebela prvobitna, je avtohtona, tako v Sloveniji, na Hrvaškem, v Srbiji in še marsikje. Val njene naselitve se je po zadnji ledeni dobi prek Balkana širil proti severu in zahodu. Ko so se zadeve umirile, so se osamljene populacije na jugu Balkana začele razvijati samostojno, nastajale so vse večje razlike. Znanost je prepoznala samostojne podvrste, kot so makedonska (*A. m. macedonica*), grška (*A. m. cecropia*) in kretska čebela (*A. m. adami*). V večjem delu Srednje in Severne Evrope je medonosna čebela prepoznana kot podvrsta *A. m. mellifera* oz. temna čebela.

Kranjska čebela se je razvila na obširnem območju, ki je dandanes pripada različnim državam. Čebelarstvo znanost ugotavlja, da so najbolj čiste kranjske čebele ohranjene na zdajšnjem ozemlju Slovenije, Hrvaške in Srbije, hkrati pa prepoznavna njihove različne ekotipe, ki jih je treba ohranjati, če hočemo ohranjati biotsko raznovrstnost kranjske čebele in s tem njen genski sklad.«

Ruttner (2003) – zahodna in severna meja *Apis mellifera carnica*, Pollmann 1879

Rothschützova vzreja in nakupi kranjskih čebel

Rothschütz je imel na gradu Podsmreka velike čebelnjake, kjer so čebelarili s kranjskimi čebelami. *Wochenblatt* (1872) je poročal: »Baron Rothschütz z Malega Hudega pri Ljubljani na Kranjskem čebelarji v neverjetnem obsegu. Ima čebelnjaka s preko 500 panji, za katerega skrbi njegov poseben oskrbnik. Dnevno mora biti opršenih in zamenjanih 15 matic. Celoten čebelnjak je razdeljen v sedem posebnih oddelkov.« Poleg tega so čebele tudi kupovali. Čebelar in poštni mojster

Grad Podsmreka s čebelnjaki (1894)

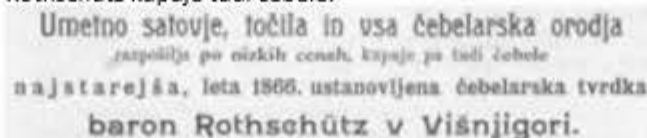
Martin Dragan, doma iz Weissenfels (Bela peč), je na zborovanju čebelarjev v Trbižu (1882) poročal: »Lastnik prvega kranjskega trgovskega čebelnjaka baron Rothschütz iz Hudega, je prve čebele za trgovino kupoval v naših alpskih dolinah, in sicer v Kanalski in Gornjesavskih. Drugi trgovski čebelnjaki pa so razširili kupovanje še na Ziljsko in Rožno Dolino, kjer so nabavljali gornjekranjsko čebelo (Oberkraner Biene).«

Na Kranjskem sta bila v Rothschützovem času dva čebelarstva: v Kranju (1. in 4. avgusta) in v vasi Studenec pri Igu (10. in 15. (16.?) avgusta). Na teh sejmi je kupoval čebele tudi Rothschützov čebelar, kar so med drugim pisale Novice (1873):

Kmetijske in rokodelske novice, 1873, str. 272

V Slovenskem čebelarju (1904, 1909) so oglasili, da baron Rothschütz kupuje tudi čebele:

Slovenski čebelar, 1904, str. 144

Dejansko pa so drugje razmenjevali. Za to, da je v Bilini, v Podsmreki pri Višnji Gori določeno mesto in za povzročila naše kranjske čebele zaslužni čebelar in čebelarji trgovci baron Rothschütz, ali kakor se zdaj zove Ravenegg, povsodi pri nas na Dolenjskem kupoval čebele, seveda po nizkih cenah in jih z lepimi darilnimi predmeti, kake, da mora biti naša pokrajina ugodna za čebelarstvo.

Slovenski čebelar, 1909, str. 139

Pomemben pa je Rothschützov zapis (1902):

»Tu na sredini dežele (trgovski čebelnjak na gradu Podsmreka) gojijo čiste kranjske čebele, medtem ko se na zgornjem Gorenjskem zaradi imigracije italijanskih sem ter tja pojavljajo rumeni obročki.«

Objave o kranjski čebeli (1857–1879)

Rothschützova objava *Aus Unterkrain* (1857), kjer je opisana kranjska čebela, je imela velik odmev. Veliko, posebej prvih odzivov je bilo tudi odklonilnih. Objavam o kranjski čebeli smo v knjigah, tiskanih in periodičnih publikacijah sledili od leta 1857 do leta 1879, ko je Pollmann objavil knjigo »*Werth der verschiedenen Bienenrassen und deren Varietäten, bestimmt durch Urtheile namhafter Bienenzüchter* (Vrednost različnih čebeljih pasem (ras, podvrst) in njihovih različic, določena po presoji uglednih čebelarjev)«, v kateri je kranjska čebela dobila svoje dokončno priznanje.

Na spletni strani Digitalne knjižnice Slovenije je bila leta 2010 objavljena študija Andreja Šaleharja in Janeza Gregorija »Zapisi o kranjski čebeli med leti 1857 in 1879« (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-VQOIPPOA>). V njej so podrobneje predstavljene vse doslej najdene objave o kranjski čebeli v obdobju od njenega poimenovanja do priznanja.

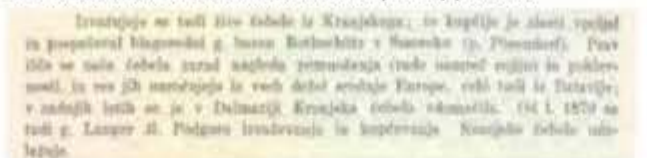
V knjigah s področja čebelarstva, ki so izšle med leti 1857 in 1879, se zapisi o kranjski čebeli v 25 monografijah (skupaj je bilo pregledanih 42). Prve navedbe na podlagi Roschützovega članka »*Aus Unterkrain*« (1857) so bile objavljene v letih 1861, 1865 in 1867, prvi podrobni opis kranjske čebele pa leta 1868 (Cori, *Bienenarten*):

Na 41 strani je zapisal: »Čebele iz Kranjske so ena posebna stalna vrsta; dlačice na njihovem telesu, še posebej na zadkih obročkih, so značilno belkasto obarvane. Njihova velikost je podobna velikosti nemške čebele, ima pa veliko bolj raskav ton letenja. Kranjske čebele je po pridnosti in nabiranju medu, kakor tudi po mirnosti, mogoče primerjati z italijanskimi, vse druge vrste pa prekaša po plodnosti matice.«

Na 42-43 strani sporoča: »Ker so kranjske čebele, znane tudi pod imenom ilirsko-kranjske čebele, bolj hrapave, ker bolj prenašajo podnebja s pogostimi menjavami temperatur, so zelo pridne, pogosto rojijo in dobro nabirajo med, so primerne in priporočljive za širitev v severna okolja.

Baron Rothschütz mi je sporočil: Čebelarjenje s kranjskimi čebelami se je po letu 1867 zelo razširilo; to leto je v Švicu in severno Nemčijo poslal več kot 200 panjev in rojev. Vsakdo hvali plodnost matice, po čemer ta znatno prekaša rumene italijanske in črne nemške matice.«

V periodičnih publikacijah je o kranjski čebeli veliko zapisov, ki so dostopne na Digitalni knjižnici Slovenije, opozorili pa bomo le na dve izbrani. Slovenska čebela (1873) poroča:

Slovenska čebela, 1873, str. 34 - 35

Novice (1867) so primerjale slovenske (kranjske) in laške (italijanske) čebele:

Da bi bile laške čebele pridne od drugih dežel, kakor nekateri čebelarji trdijo in pravijo, da so se po raznih skušnjah od njih pridnosti dovolj prepričali, tega nikakor ne tajimo. Da so pridni pa od nemških ali pa naših slovenskih, tega jim pa tudi nikakor verjeti ne moremo. Marsiktere skušanje so dokazale, da naneso čebele v naših krajih v dobri ajdovi paši polne panjove in še v naložene škatle do vrha medu, tako, da se med njimi večkrat panj nahaja, ki blizo do 100 funtov tehta. Iz tega je očitno, da so naše čebele vse skrbi in hvale vredne. Al naj se skusijo tudi laške, saj se, kakor so »Novice« v letošnjem 8. listu povedale, lahko dobijo.

Kmetijske in rokodelske novice, 1867, str. 67

Docent dr. August Pollmann

August Pollmann je rojen 13. novembra 1813 v Alsdorfu v Westfaliji kot peti od devetih otrok v družini gostilničarja in predelovalca bombaža. Imel je okvarjene noge, izobrazil se je za učitelja glasbe in po okrevanju je bil v Bonnu učitelj za klavir, kitaro in petje. Na univerzi v Bonnu je obiskoval predavanja iz naravoslovja, literature in zgodovine. Leta 1845 je promoviral na univerzi v Giessnu.

Že doma so imeli čebele in tudi v Bonnu je začel Pollmann čebelariti. Od leta 1863 je bil dejaven pri westfalsko-renskem čebelarstvu, od leta 1864 do leta 1884 je bil član vodstva in od leta 1878 do leta 1885 urednik njihovega časopisa. Zaradi teh angažiranj, ga je leta 1868 direktor kmetijske akademije v Poppelsdorfu povabil, da bi imel predavanja o čebelarstvu. Zaradi bolezni in starosti je moral leta 1894 prenehati s predavanji, svojo bogato zbirko (več kot dvesto zvezkov) čebelarstva in revij pa je podaril knjižnici na akademiji. Napisal je veliko člankov in štiri čebelarstva knjige, ki jih hrani tudi čebelarstvo knjižnica Janeza Golničnika. Pollmann je iznajditelj t. i. »*Bienenkabinett* (Čebelni kabinet)«, kjer so zbrani preparati in ostale potrebščine, ki so povezane z medonosnimi čebelami, njihovo vzrejo, s pridobivanjem medu in z medonosnimi rastlinami (*Bienenherbarium* - čebelni herbarij).

Umrli je 17. maja 1898 v Bonnu. *Wiener Abendpost* (1898) je zapisal, da je umrl eden od najuspešnejših podpornikov čebelarstva.

Prvo znanstveno poimenovanje kranjske čebele (1875)

Naslovnica prve Pollmannove knjige (1875)

Dr. Pollman je leta 1875 v svoji prvi knjigi »Die Honigbiene und Ihre Zucht (Medonosna čebela in njena vzreja)« opisal tudi kranjsko čebelo. Na 52. strani je zapisal, da je med tremi najpogostejše gojenimi čebeljimi podvrstami v Evropi tudi kranjska čebela, ki je prvotno živeła na Kranjskem, posebej v zadnjih desetih letih pa se je izjemno razširila po Nemčiji. Od nemške čebele jo je zelo lahko ločiti, ker ima zadkove obročke porasle s sivorumenimi dlačicami in je občutno bolj rojiva.

Na 114. strani je opis kranjske čebele: »Kranjska čebela, apis mellifica carnica, je enake velikosti kot nemška in italijanska, od njiu pa se razlikuje v barvi, saj ima zadnje zadkove obročke pokrite z rumenobelimi dlačicami. Je mirna, njena posebnost pa je, da zelo zgodaj in pogosto roji.«

Opis kranjske čebele (apis mellifica carnica) in vpis v sistematiko medonosnih čebel (1879)

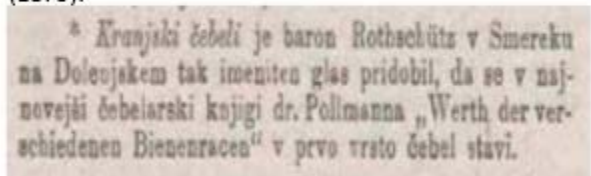

Naslovnica druge Pollmannove knjige (1879)

Kranjsko čebelo je dr. Pollmann še podrobneje opisal v svoji drugi knjigi »Werth der verschiedenen Bienenrassen und deren Varietäten, bestimmt durch Urtheile namhafter Bienenzüchter (Vrednost različnih čebeljih pasem in njihovih različic, določena po presoji uglednih čebelarjev)«, ki je izšla leta 1879. V poglavju z naslovom »Die krainische Biene, Apis mellifica carnica (kranjska čebela)« je na šestih straneh zbral vse, kar so dotlej o kranjski čebeli pisali Berlepsch, Dathe, Dzierzon, Rothe, Rothschild in Pollmann (po večini v Bienen-Zeitungu ali v osebnih pismih).

Pollmann (1879) piše: »Kranjska čebela je enake velikosti kot italijanska, zadnji obročki so spremenjeni v rumenkastobeke, je pridna, krotka, zgodaj in pogosto roji. Pogosto ima rumene potomce, ker ima nekaj mallega italijanske krvi. Najbolj je donosna na območjih z dobro jesensko pašo in tam, kjer prodajajo roje. Najlepše kranjske čebele pošilja baron Rothschild, saj so njegove bolj svetlo rumene kot čebele banatsko-kranjske pasme.«

O Pollmanovem opisu Kranjske čebele so s kratko novico sporočili tudi v Kmetijskih in rokodelskih novicah (1879):

Dr. Augustu Pollmannu (1813–1898), docentu za čebelarstvo na kmetijski akademiji v Poppelsdorfu, je z njegovimi opisi kranjske čebele v letih 1875 in 1879 uspelo, da je kranjska čebela vpisana v sistematiko medonosnih čebel. To potrjuje tudi njeno veljavno znanstveno ime *Apis mellifera carnica*, Pollmann 1879. Tipiska lokaliteta kranjske čebele je Kranjska (zdajšnja Slovenija).

Zasl. prof. dr. Andrej Šalehar
Biotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani

(se nadaljuje)